

İBRANCA NOTLAR

Er, Tayfun (2007), *Erguvaniler, Türkiye’de İktidar Doğanlar*, 4. Baskı, İzmir: Duvar Yayınları, 352 s.

Ümit TOKATLI*

Gazi Türkiyat, Bahar 2015/16: 221-230

Tayfun Er’in “Erguvaniler, Türkiye’de İktidar Doğanlar, 4. Baskı, Duvar Yayınları, İzmir 2007” kitabının 37 ile 49’uncu sayfaları arasında geçen, orijinal harfleriyle bazı İbranca kelimelerin yanlış değerlendirilmesine değineceğiz. 39’uncu sayfada, İbranî ve Arap harfleri sayı değerleriyle iki ayrı liste halinde verilmiş. İbranî alfabesini, harflerin anlamı ve Arap alfabesine yansıyan isimleri göstereceğiz.

İBRANİ ALFABESİ

(Harflerin Anlamı ve Sayı Değerleri)

א	אֵלֶף	Āléf	öküz	1
ב	בַּיִת	Béyt	ev	2
ג	גִּמְלָה	Gímél	deve	3
ד	דַּלֶּת	Dālét	kapı	4
ה	הָאֵף	Héy	ağ	5
ו	וָאָו	Vāv	kazık	6
ז	זַיִן	Zāyin	silah	7
ח	חַיִּית	Ĥéyt	duvar, çit	8
ט	טֵיִת	Téyt	zehirsiz, büyük kara yılan	9
י	יָוֵד	Yōd, Yūd	el	10
כ	כַּף	Kāf	avuç içi, aya	20
ל	לָמֶד	Lāméd	öküz üvendiresi	30
מ	מָם	Mém	su	40
נ	נֹון	Nūn	büyük balık	50
ס	סָמֶךְ	Sāméħ	dayanak	60
ע	עַיִן	‘ayin	göz	70
פ	פֵּי	Piy	ağız	80
צ	צַדִּי	Şādiy	balık kancası	90

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayseri/TÜRKİYE.
tokatli@erciyes.edu.tr

ק	קוף	Ḳōf	iğne deliği	100
ר	ריש	Réyş	baş	200
ש	שין	Şiyn	diş	300
ת	תו	Tāv	işaret	400

Diğer Sâmi dillerinden farklı olarak, Arapçada 6 harf daha vardır. Bunlar da iki ayrı kelime (تخذ, ضغط) toplanarak, asıl Sâmi harf sırasına eklenmiştir. Bu sisteme “ebced hesabı (tarih düşürme)” denir.

Eklenen harfler, sayı değerleriyle şunlardır:

ث	ثاء	500
خ	حاء	600
ذ	ذال	700
ض	ضاد	800
ظ	ظاء	900
غ	غين	1000

İslâmiyet sonrası, benzer harfler bir araya getirilerek bugünkü alfabe sırası benimsenmiştir.

Arapça harf isimleri de, İbrancadakilerin kısaltmış veya yeniden düzenlenmiş şekilleridir. Dolayısıyla hiçbir anlam taşımazlar.

Bu değişmeyi 5 grupta toplayabiliriz:

1. Aynen Korunan İsimler:

شین	Şiyn
عين	'ayn (buna benzetilerek غين)
و ا و	Vāv
نون	Nūn
سين	Siyn

2. Eksiltmeyle Alınan İsimler:

دال	dāl<dālét (buna benzetilerek ذال)
زای	zāy<zāyin
صاد	şād<şādiy (buna benzetilerek ضاد)
م لا	lām<lāméd

3. Ses Değişmesiyle Alınan İsimler:

ألف	'elif<āléf
ميم	mīm<mém

قاف	kāf<kōf
كاف	kāf<kāf

4. Yeniden Düzenlemeyle Alınan İsimler:

باء	bā'<béyt
تاء	tā'<tāv (buna benzetilerek تاء)
حاء	hā'<héyt (buna benzetilerek حاء)
راء	rā'<réyş
طاء	ṭā'<ṭéyt (buna benzetilerek طاء)
فاء	fā'<piy
هاء	hā'<héy
ياء	yā'<yōd, yūd

5. Eksiltme ve Baştaki Ünlünün Değişmesiyle:

جيم	cīm<gīmél (İbrancada "c" yerine "g")
-----	--------------------------------------

İBRANCA VE ARAPÇADA RENK İSİMLERİ

İbranca

Ak/ Beyaz	לבן	lavan
Kara / Siyah	שחור	şahor
Kırmızı	אדום	adom
Yeşil	ירק	yaruk
Sarı	צהוב	şāhov
Mavi	כחול	kaḥol

Arapça

Ak/ Beyaz	أبيض	ebyaz
Kara / Siyah	أسود	esved
Kırmızı	أحمر	aḥmer
Yeşil	أخضر	aḥḍar
Sarı	أصفر	aşfer
Mavi	أزرق	ezraq

Bu ön bilgiler ışığında, belirtilen sayfalardaki yanlış veya eksik değerlendirmeleri gözden geçirmeye çalışacağız.

Biri harekesiz (s.37), öbürü harekeli (s.43) olmak üzere, "Mesîh" kelimesinin İbrancası משיח yazılmış ve "Maşiah" okunmuş. Doğru yazılış משיח; okunuş da "Maşiyah"tır. Son harf "héy" değil "héyt"tir. Harekesiz okunması mümkün

olmayan kelime sonunda héy, héyt, 'ayin harflerinden sonra gelen ve çalıntı fetha הַנְּנוּב הַפְּתָה "happatah hannanūv" adını alan hareke vardır. Bu harflerden önce dar ünlü gelirse "-iyy", yuvarlak ünlü gelirse "-uvv" ile birlikte okunurlar. Buna göre kelime "Maşiyah" yazılmıyordu.

s.43'te

"İbranicede "Maşiah" yani Mesih demektir. Mesih'in gematriası yani ebced hesabı 358'dir. Yılan'ın da İbrancesi "Nahaş" yani mitolojideki "serpent" olarak gematriası 358'dir."

denmektedir. Bu imlâ ile "Maşiah" dedikleri kelimenin toplamı 355'tir. "Nahaş"la aynı değerde olabilmesi, son harfin doğru yazılmasıyla sağlanır.

Aynı yanlışın yapıldığı başka bir örnek de şudur:

s.43

"הלב Halav "süt" demek

Het+Lamed+Bet=8+30+2=40'tır"

Toplama doğru, ama imlâ yanlış. Yoksa bu haliyle 40 değil, 37'dir. Doğru imlâ להב'dir.

s.43

"Kara'nın İbrancesi:

קחך şu harflerden oluşuyor:

Alef (1)+Hay (5)+Vav+Dalet (4)=10"

Toplamaya alınan harflerle üstteki kelimenin harfleri arasında bir tek benzer yok. Ayrıca son harf "dālét" değil "réyş"tir. Kelimenin toplamı da 508'dir; vāvı da sayarsak 514'tür. Toplamada gösterilen harflerin tamamı אהוד ahūd kelimesidir, sevimli, popüler anlamında.

s.47

"İbranicede מבי mavi demektir.

Mavi=Kaf (20)+Khet (7)+Vav +Lamed (30)=57

İkinci harfin değeri 8'dir. Ayrıca "Khet" değil, "Héyt"tir.

s. 49

"Beyaz לבו: Lamed (30)+Kaf (20)+Vav (6)=56 buluyoruz."

Son harf “nun”, “vāv” olarak yazılmış. Toplamada ise, doğru yazılan “béyt’e, “kâf” sayısı verilmiş. Değerlendirme de bu yanlış üzerinden yapılırca, sonuç da tabii ki katmerli yanlıştır.

Kelimenin doğru yazılışı şöyledir: לבן

Toplam: Lāméd (30)+béyt (2)+nūn (50) =82

s.48

“şiçça” yazılan ve “unutkanlık” anlamı verilen kelime de doğru değildir. İbrancada “ç”¹ sesi yok. Kelime שִׁגְגָא ‘şigga’, anlamı da “delirtmek, aklını başından almak”tır. Bu kelimenin ebced hesabıyla toplamı, kar anlamındaki שֶׁלֶג (“açık e”lerle yazılmış) ile eşit tutulmuş. Hâlbuki şigga ‘=373, şélég=333’tür.

“Soğuk” anlamı verilen ve yine yanlış yazılan “karça” kelimesinde de “ç” vardır. Soğuk קַר “kar”dır.

s.40

“ זֵיתִי İbranicede zeytin demektir.”

Doğru; toplamı da doğru hesaplanmış:417. Bu kelime Arapçada da İbrancada da, müzekker çoğul ekiyle “zeytūn زَيْتُون”; “zeytiym זַיְתִימ” olarak kullanılır. Türkçede ikisinin arası “zeytin” olmuştur.

s.44

“Sefer (h)a Zohar yani “Zohar kitabı”, ...”

h’nin parantez içine alınması ne demek? Oysaki s. 46’da “Bet ha Mikdaş” tamlamasında parantez içine alınmamış.

İbrancada “ha” artikeldir, edat-ı tariftir. Ağız boşluğu harfleri (aléf, héyt, héy, réyş, ‘ayin) dışındaki harflerin şeddelileriyle okunur. Her iki örnekte de, saydığımız harflerden biri yoktur. O halde tamlamalar şu şekilde okunur:

Sefer hezzohar הזוהר ספר

Bet hemmikdaş בית המקדש

s.41

“İbranicede sondaki “h” illetli harf ve okunmuyor. Dolayısıyla Beria ya da Beriya yazımı doğrudur çünkü Latin Alfabesi dışında yazılan sözcüklerin, Türkçeye transkriptlerinde okunduğu gibi yazılması gerekiyor.”

¹ Bu ses Arapçada yok. Mısır Arapçasında c, de, g okunur. “C” için “ج” harfi kullanılır. “جيهان” cihan okunur.

Bu açıklamadan anlaşılın, illetli harflerin okunmadığıdır. Yanlıştır. Ayrıca “h” illetli harf değildir. Çünkü kelime sonunda “-at” ekinin düşen ünsüzden geriye kalan “-a” ünlüsüdür. Bu da İbrancada büyük ölçüde kaybolan irabdan kalan izdir. Tamlama durumunda ekin “-t” sesi tekrar ortaya çıkar.

s.41

“Kırmızının İbrancesinde ek olarak bir “vav” harfi var arada. “Vav” v sesi veriyor ancak birleştirici görevi de var. Bu yüzden gematriyaya dâhil edilmiyor.”

Bundan hiçbir şey anlaşılıyor. Ek harf nedir? Birleştirici görevi ne oluyor? Hâlbuki ebced hesabında bütün harfler toplamaya dâhil edilir.

Carl Faulmann, Yazı Kitabı’nda “Happatah Hannanūv”u kasd ederek, “Ünlüler kendilerinden önce gelen ünsüzlerin altında yer alırlar; gırtlaksızların altında yer alan Patax bir istisnadır.”² der ki yanlıştır. Zira Sami dillerinde bir defa ünlü yerine hareke vardır. Hareke de ünsüzden sonra gelir. Ünsüzü harekete geçirip duyulur hale gelmesini sağladığı içindir ki ismi harekedir. Buradaki durum bir istisna değil. İbrancada kaybolan i’rabdan geriye kalan ender durumlardan biridir. Bir de hâ’-i resmîyede aynı izi görürüz.³

İBRANİ TAKVİMİ

Eski Mısır’da M.Ö. 4241 yılına kadar Kamerî takvim uygulanmış; bu tarihten sonra, 11 Eylül yılbaşı kabul edilerek, Şemsî takvime geçilmişti.⁴ M.Ö. 48 yılında da Kebise (artık yıl) sistemi uygulanmaya başlamıştı.

Abbâsî halifesi “Tayî’ Bi’emrillâh”⁵ın Kamerî takvimi ıslah girişimi akamete uğrayınca, Selçuklu Sultanı Celâleddin Melikşah zamanında ünlü vezir Nizamülmülk’ün başkanlığında hicrî 463’de kurulan Meclis-i Fünûn’un çalışmaları sonucu 10 Ramazan 471 Cuma gününe denk gelen Nevrûz-ı Sultânî (21 Mart), yılbaşı kabul edilerek Şemsî takvime geçilmişti.

İbranî takviminde daha değişik bir uygulama yapılmış, Eski Yunanlıların 19 yıl zarfında 235 defa güneşin ayla rastlaşmasını hesapladıkları üzere, bu müddet içinde Kamerî ayları 19 güneş yılına sığdırarak, 19 yılın 12’si 12’şer, 7’si 13’er aydan oluşan, 19 yılın 1. yılına uygulanarak yeniden başlar.

² Carl Faulmann, Yazı Kitabı, (Çeviren: İtr Arda), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2001, s.80.

³ Bkz. Ümit Tokatlı, “Türkçenin Yazımında Enteresan Bir Harf: Güzel H”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II (20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara 2004, s. 2877-2880.

⁴ Vesim Essisi, “Attakvim Ettüti”, Ruz Elyusuf Dergisi, S. 4184 (22.08.2008), s.77.

⁵ Abbâsî halifelerinin 24’üncüsü (Abdülkerim bin el-Muti’ Li’emrillâh Fazl) hicrî 363-381 yıllarında hüküm sürmüştü. Hicrî 393’te vefat etmiştir. Bkz. Şemseddin Sami, Kamusu’l-Alam, c.4, Mihran Matbaası, İstanbul 1311, s.2992.

Muntazam yıl 12, Kebîse (artık) yıl 13 Kamerî aydan oluşur.⁶

İslamiyet'ten yaklaşık 200 yıl önce Yesrib'deki Yahudi komşularından alarak, Araplar da "Nesiy' نَسِيْ" adıyla bilinen bu sistemi uyguladılar.⁷ İslamiyet sonrası, açık Kur'an hükmü olmasına rağmen⁸, bu uygulama bazı kabile ve aşiretlerce Hz. Muhammed'in hayatında da sürer. Ancak Haccetü'l-vedâ hutbesindeki kesin yasaklama ile ortadan kaldırılır.⁹

İbranî takvimde, muntazam yıl 12 ay 354 gündür. 1 gün arttırılarak sene-yi tavîle; 1 gün eksiltilerek sene-yi kasîre olur. Artık yıl ise 383 gündür. Bir gün fazlasıyla tavîle, bir gün eksikliğiyle kasîredir.

Birinci ay Teşrî תשרי daima 30 gündür. Sonra gelenler biri 29, diğeri 30 gün sayılarak devam eder. Bunlar muntazam yıllardır. Héşvân חשוון 30 gün olursa, sene-yi tavîledir. Buna mukabil Tévéť תבט 29 gün olursa sene-yi kasîredir.

Artık yıllarda, Adâr אדר ayından sonra, Veadâr וּעָדָר veya Adâr şîni אָדָר שְׁנֵי (İkinci Adâr) adıyla 29 günlük bir ay daha eklenir. Diğer aylar olduğu gibi devam eder.¹⁰

İbranî takvim yılı ile Miladî takvim yılı arasındaki fark 3761 yıldır. Mesela 2009 yılı İbranî takvimine göre 5770'tir. Dinî hesaplarında 5000 yıl sayılmaz ve Ebced'e göre yalnız 770 (עֵף) olarak gösterilir.

Hıristiyanların her yıl 29 Aralık'ta kutladıkları Christmas bayramı Şemsî takvime göre iken, ikinci büyük bayramları Easter (Paskalya Yortusu) İbranî takvime göre dir. En erken 22 Mart en geç 25 Nisan tarihleri arasında kutlanır. Mesela, 2009'da Katolik ve Protestan kiliseleri (Pazar günü) 12 Nisan, Batı Ortodoks kiliseleri (Pazar günü) 19 Nisan'da kutlamıştır.¹¹

İbranî takvimde, 19 yıllık sistem içindeki muntazam 12 ve (parentez içine alınan) artık 7 yılın sırası şöyledir:

1, 2, (3), 4, 5, (6), 7, (8), 9, 10, (11), 12, 13, (14), 15, 16, (17), 18, (19).

⁶ Ahmed Şakir Paşa, Takvîm-i Nücûmî, Matbaa-yı Ebuuzziya, Konstantiniyye 1309, s.53-56.

⁷ İbn-i Ecdâbî, "El-ezmine ve'l-envâ", (Tahkik: Dr. İzzet Hasan), El-memleke el-mağribiyye, Menşurat Vizeretü'l-evkaf ve'ş-Şu'uni'l-İslamiyye, Er-rabat, 2006 (2.baskı), s.44.

⁸ Tevbe sûresi 36. Âyet: "إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا" (Allah'ın katında ayların sayısı 12'dir.); Tevbe Sûresi 37. Âyet: "إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا" (Aylara yapılan ilave olsa olsa küfre yapılmış bir ilavedir. İnkârda direnenlerin çarpıtma yöntemidir bu.) Bkz. Mustafa İslamoğlu, Hayat Kitabı Kur'an, Geçek Me'al-Tefsir, Düşün Yayınları, (2. Baskı), İstanbul 2008, s. 336-338.

⁹ Ahmed Şakir Paşa, a.g.y.

¹⁰ Ahmed Şakir Paşa, a.g.y.

¹¹ Gül Demir-Niki Gamm, "All About Easter: A Christian Holiday", Turkish Daily News (Weekend Edition), April 11-12 2009, s.12.

תשרי	Teşrî	Eylül-Ekim
חשוון	Hêşvân	Ekim-Kasım
כסלו	Kislêv	Kasım-Aralık
טבת	Ṭêvêt	Aralık-Ocak
שבט	Şêvêt	Ocak-Şubat
אדר	Adâr	Şubat-Mart
ניסן	Nîsân	Mart-Nisan
אייר	Ïyyâr	Nisan-Mayıs
סיון	Sîvân	Mayıs-Haziran
תמוז	Temmûz	Haziran-Temmuz
אב	Âv	Temmuz-Ağustos
אלול	Ëlûl	Ağustos-Eylül

Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın 23.11.2003 tarihli Milliyet gazetesinin Pazar ekindeki "Tarih" köşesinde İstanbul'da sinagoglara yapılan saldırıyı konu alan yazısında, "Neve Şalom" a verilen "Barış Vahası" anlamı yanlışdır. Neve, "mesken, ikametgâh, otlak" anlamındadır. Vaha "neve midbar ניה מדבר" dır. "Beth Israel" de öyle. "Beth" İngiliz telaffuzuna göre iki harfle gösterilen th, Arapçada ث ve Yunancada θ nun karşılığıdır. Bugün İbrancada böyle bir ses, dolayısıyla bu sesi gösteren harf yoktur. Eskiden, bugünkü t harfi ת th'den ayırt edilirdi. Toplam 6 ses içi noktalı veya boş harflerle belirlenirdi. Daha sonra bu uygulama 3 harfte ihmal edilmişti. Biri de ת dir. Yani בית "bêyt" okunur, "ev" anlamındadır. Arapçadan dâr دار, Farsçadan خانه gibi, dâru'l-aceze, dâru'l-muallimîn ve daha çok çay-hâne, hasta-hâne (hastane), ecza-hâne (eczane), ki bunların bir kısmını eve çevirerek çayevi vb. yapmışız. İbrancada "bêyt" bu kadar işlektir. Onlarca tamlamada vardır. Mesela בית ספר (harfi: kitap evi) okul anlamındadır. O halde בית ישראל "İsrail evi" demektir. Farsça ve Fransızcadaki "kapalı e"leri, birkaç istisna dışında, e ile söyleyip yazdığımız gibi, burada "bêyt" kelimesi de "beyt" okunmalıdır. Kelime de bize yabancı değildir. Şiirde iki mısra oluşturan birim de (beyt >) beyittir. Öyleyse bu isim Beyt İsrail yazılmalıydı.

Yine 10.09.2006 tarihli Milliyet gazetesinin Pazar ekinde aynı adlı köşesinde Lübnan tarihi adlı yazısında "Benzeşen diller olmalarına rağmen İbranca ve Arapçada renk isimleri farklıdır: tek ortak kelime beyaz anlamındaki "leben" dır." demektedir. Ancak bu kelime İbrancada "lavan"dır. "lavan"לבן" dâhil İbrancayla Arapça arasındaki renk isimlerinde herhangi bir benzerlik olmadığı tesbitleri doğru olsa da, bu renk ismi Arapçada "ebyaz اب يض" ki farklı yerlerde ak anlamındaki renk ismi olarak da kullanılmaktadır. Leben לבן Arapçada süt, yoğurt ve ayran için kullanılan ortak bir kelimedir. Gerçi "sağmak لبح" masdarından türetilmiş "halîb حلب" yaygın olarak süt demektir. Ayran için "leben râ'ib لبن رائب" veya Farsçadan alınma "doğ" kelimesiyle "leben doğ لبن دوغ" seyrek de olsa kullanılır. Ama renk ismi olarak beyaz anlamında kullanılmaz.

İlk defa olarak, bir arada gördüğümüz Arap, Ermenî, Grek ve Aramî/İbrî alfabelerini ihtiva eden Sevan Nişanyan'ın "Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü"ndeki (3. Baskı) "Aramî/İbrî Harf Tablosu"nda (s.18) 22 harfin 5'inde ses değeri, 1'inde ise yer değiştirme karışıklığı vardır. Bunlar aşağıda göstereceğimiz şekilde düzeltilmelidir:

Sözlükte	Düzeltilme
א	ā
ב	ω
כ	χ
ג	ī, y
ד	n
פ	p

İbrancada "h" sesi, Almancada "ch" birleşik ünsüzleriyle gösterilir. Aynı birleşimin İngilizce okunuşu "ç"dir. Bu ayrıntının farkına varılmayarak Türkçeye aktarılırken, yanlış değerlendirildiğini görmekteyiz. Nitekim "Dinlerde Kutsal Zamanlar"¹² adlı eserin 121'inci sayfasında geçen İbranî Takviminin 2'nci ayı "Héšvân (חשוון)", Çeşvan; 137'nci sayfada geçen "Hanuka İbranicede "adamak" anlamında olup bu bayramın İbranicedeki yaygın adı Çag Haurim'dir" cümlesinde de "Hag Hōrīm (הג הורים)", "Çag Haurim" olarak yazılmıştır. Hag Hōrīm, "Ebeveyn Bayramı"dır. Klasik İbrancada hōrē (הורה) "baba", hōrā (הורה) "ana" demektir. Türkiye Türkçesinde "kardeş ve baci" yerine "kardeşler" örneğinde olduğu gibi, birinci ismin, ikincisine üstünlük sağlamasıyla yalnız birinin çoğulunun her iki ismi ifade etmesine Arapçada "tağlib (تغليب)" denir. "Hōrīm (ebeveyn)" de tağlibdir. Gerçi Osmanlıca gramer kitabı yazarlar "ebeveyn, Ḥasaneyn" veya "kamerān" isimlerindeki "-eyn/ān" eklerine aldanarak, bu ve benzeri isimleri "ikilik/tesniye (تثنیه)" bahsine katarlar. Fakat ebeveyn "iki baba" değil, "ana-baba"; Ḥasaneyn "Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin"; kamerān da "güneş ve ay" ın birlikte ifade edildiği, tağlib kalıplarında isimlerdir.

Üzerinde durmamız gereken başka bir konu da, günümüz İbrancasında aynı ünsüzün birinin hece sonu, diğerinin sonraki hece başında bulunması demek olan

¹² Mustafa Ünal, Dinlerde Kutsal Zamanlar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.